

1. TÉMA

HOL VAN FINNORSZÁG?

Európa északi népei, nyelvei

Indoeurópai nyelvcsalád

germán ág

izlandi
norvég
svéd
dán

feröer-szigeteki (ferői)

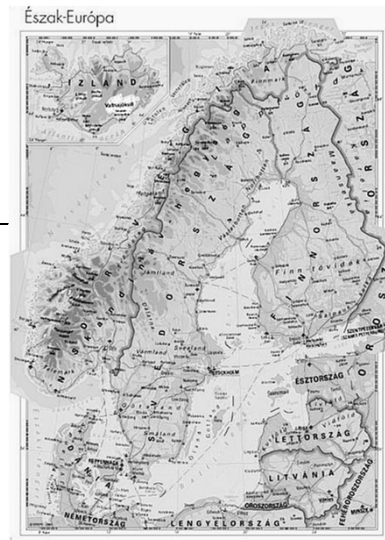
Indoeurópai nyelvcsalád

szláv ág

orosz

Finnugor nyelvcsalád

finn
lapp

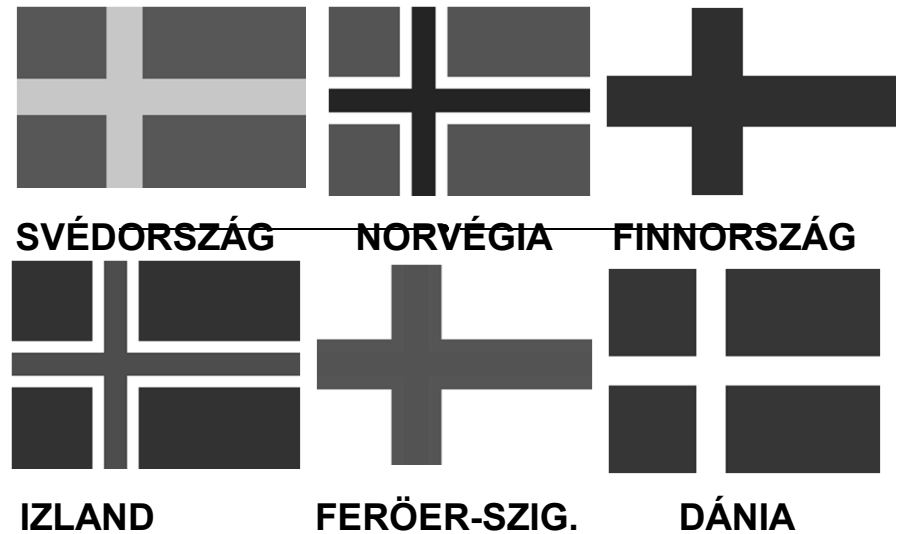
Adatok az északi országokról

	terület	lakosság	népsűrűség
Svédország	450 000	9.955.000	16
Norvégia	385.000	5.200.000	13
Finnország	338.000	5.513.000	21
Izland	103.000	320.000	3
Dánia	43.000	5.700.000	129
Feröer-szig.	1.400	49.000	35
Magyarország	93 000	9.855.000	106

Fővárosok

Svédország	Stockholm	1.370.000
Norvégia	Oslo	635.000
Finnország	Helsinki	620.000
Dánia	Koppenhága	600.000
Izland	Reykjavik	113.000
Feröer-szg.	Thórshavn	12.000

Zászlók...

... ÉS CÍMEREK

SVÉDORSZÁG

NORVÉGIA

FINNORSZÁG

IZLAND

FERÖER-SZIG.

DÁNIA

Finn városok

Helsinki	642 000
Espoo	277 000
Tampere	231 000
Vantaa	222 000
Oulu	201 000
Turku	189 000
Jyväskylä	139 000
Lahti	119 000
Kuopio	118 000
Pori	85 000

HELSINKI

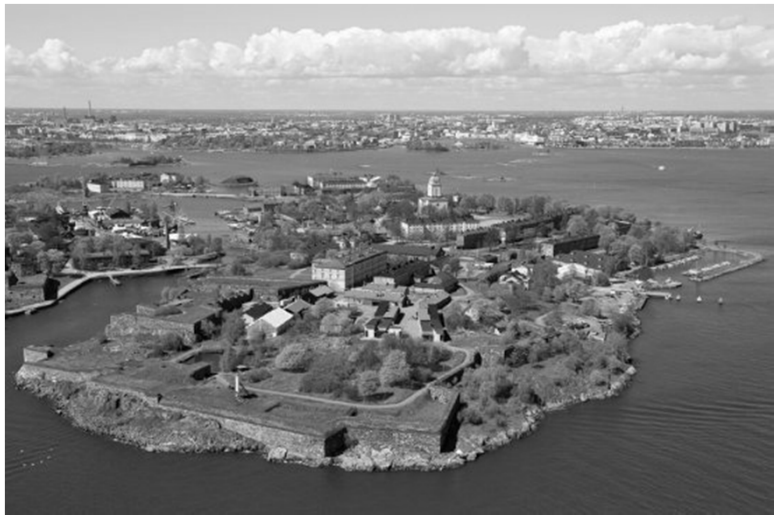
TUOMIOKIRKKO

SENAATINTORI

1907 →

SUOMENLINNA

ALEKSANTERINKATU

EDUSKUNTATALO

TURKU

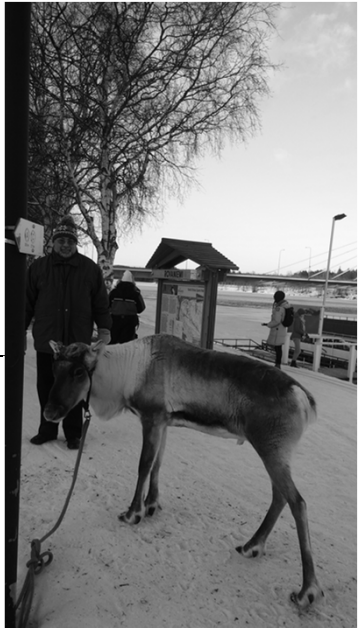
JYVÄSKYLÄ

Rovaniemi

Ki lakik Rovaniemiben?

A Mikulás

Juovlastállu

Az Északi-sarkkör

CÍM Napapiiri, 96930 Rovaniemi,
Finnország

2. TÉMA

AZ IDŐJÁRÁS

A tél

- A tél hosszú és hideg

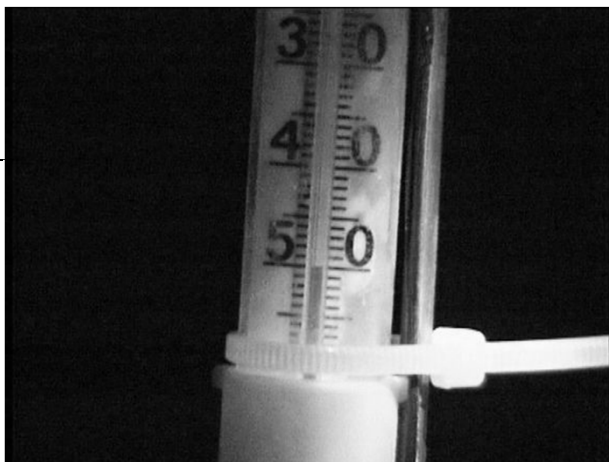

takatalvi
kevättalvi

A hidegrekord Finnországban

-51,5 °C (1999. január 28.)

A hideg...

- +15°C: Spanyolországban az emberek téli kabátot és kesztyűt húznak. A finnek kifekszenek napozni.
- +10°C: A franciák bekapcsolják a központi fűtést. A finnek virágokat ültetnek a kertben.
- 5°C: A kaliforniaiak a fagyhalál küszöbén állnak. A finnek még egy utolsó rostonsütést rendeznek a szabadban a tél beállta előtt.
- 10°C: A britek fűteni kezdenek. A finnek hosszú ujjú pólót vesznek.
- 30°C: ~~A görögök halálra fagynak, és elűnnek a Földről. A finnek sorban állnak a hot dogos standok előtt.~~
- 50°C: A jegesmedvéket kimenekítik az Északi Sarkról. A finn hadsereg megkezdi a téli gyakorlatát.
- 183°C: Az ételben található mikrobák elpusztulnak. A finn tehének a gazdájuk hideg kezeire panaszkodnak.
- 273°C Minden atom alapú molekula mozgása leáll. A finnek csak ennyit mondanak: „No, hideg van ma odakint!”

Szibériai hideg

Oymyakon (1933) $-71,2\text{ }^{\circ}\text{C}$

Verhojanszk (1885) $-68\text{ }^{\circ}\text{C}$

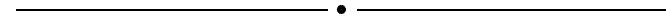
Jakutszk, Norilszk $-60\text{ }^{\circ}\text{C}$

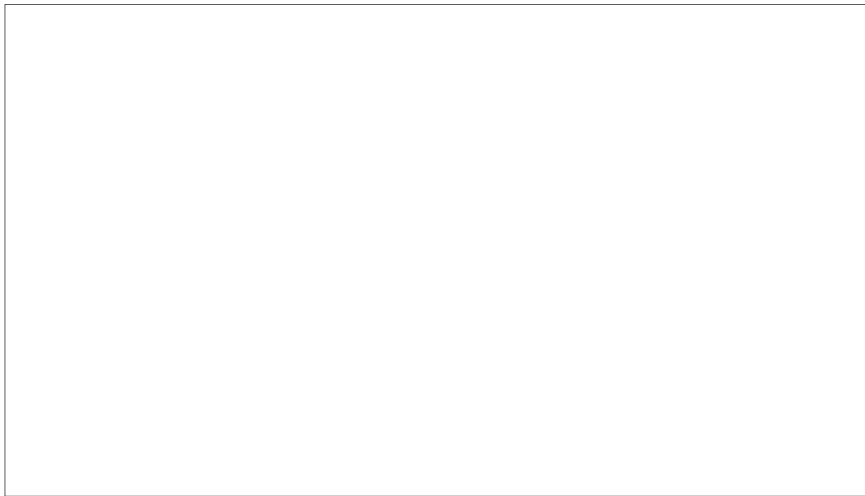

Ojmjakon (Oroszország)

- http://index.hu/mindekozben/poszt/2017/01/03/azt_hiszi_a_minusz_8_fok_az_hideg_es_mit_szolna_minusz_47-hez/

És sötét...

Az északi nyár

How to enjoy the glorious Finnish summer

kun tajuut

että tää on
suomen kesä

3. TÉMA

FINNORSZÁG TÖRTÉNELME

A finnek eredete

- ◆ két irányból érkeztek:
délkeletről, a mai Szentpétervár felől és délről a Finn-öböl felől
- ◆ több évszázadig tartó bevándorlás
- ◆ a lappokat észak felé szorítják
- ◆ A fő törzsek:
 - (varsinai-)suomi
 - hämei
 - savói

A svéd uralom (1155-1809)

- ◆ A keresztes hadjáratok kora (1155–1323)
- ◆ Az északi unió kora (1323–1523)
- ◆ A hitújítás kora (1523–1617)
- ◆ Svédország mint nagyhatalom (1617–1721)
- ◆ A szabadság kora (1721–1809)

A kereszteshadjáratok (1155–1323)

- ◆ Cél: svéd befolyás alá vonni Finnországot
- ◆ 1155, I. hadjárat
- ◆ IX. Erik svéd király,
Henrik püspök (Finnország védőszentje)
- ◆ Svédország keleti hadjáratai
↔ Alekszandr Nyevszkij
novgorodi fejedelem

A kereszteshadjáratok (1155–1323)

- ◆ 1249 – II. hadjárat
- ◆ Birger Jarl
világi közigazgatás kiépítése
- ◆ 1284: finnországi hercegség
- ◆ a tartomány neve: •
Finlandia et partes orientales

A kereszteshadjáratok (1155–1323)

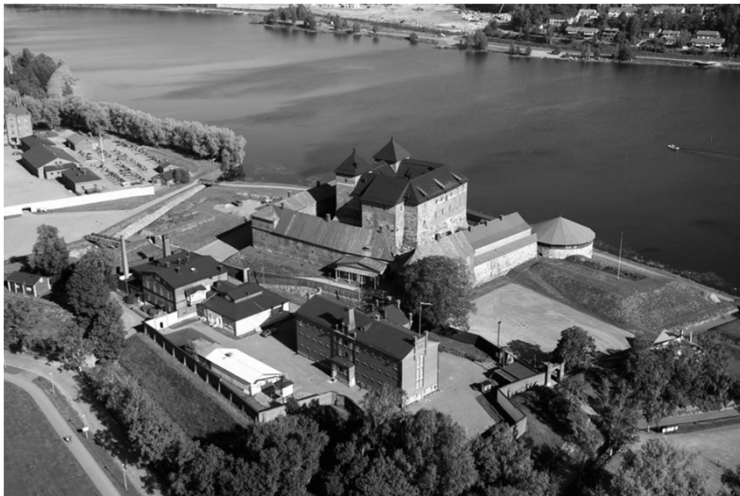
- ◆ 1293, III. hadjárat
- ◆ hol svéd, hol orosz győzelmek
- ◆ várakat építése
- ◆ 1323 – pätkinäsari béke
- ◆ Svédország és Oroszország új határai

A turkui vár (12. század eleje)

A hämei vár (13. század vége)

Viipuri vára

Turku katedrálisa: 1300

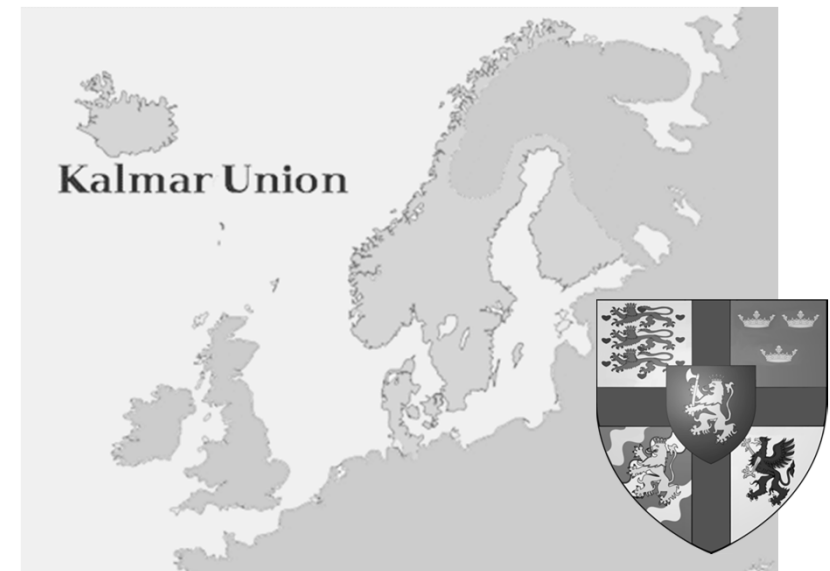

1814-ben leégett, de újraépítették

Az északi unió kora

- ◆ svéd-dán államszövetség
- ◆ 1370-től: finn kézben a legfontosabb papi hivatalok
- ◆ speciális feudális rendszer: nincs jobbágyság
- ◆ a parasztok szabadok, adót fizetnek
- ◆ II. Keresztély dán király kifabolta a finn kincstárakat, felégette Turkut
- ◆ a nép lázongott a hatalmas adók miatt

Kalmari Unió (1397–1524)

Az északi unió kora: Gustav Vasa

- ◆ a felkelés élére áll
- ◆ legyőzi az unió királyát, majd királlyá választják
- ◆ I. Gusztáv (1523-1560) néven
- ◆ Svédország egységesen áll • —————
támogatta, de Európa és a pápa nem fogadták el

Gustav Vasa

Västerasi országgyűlés:

- ◆ elszakad a katolikus egyháztól
- ◆ egyházi birtokok elkobzása
- ◆ az egyházi tized 2/3 része a királyé
- ◆ a király nevezi ki a püspököket
- ◆ új közigazgatás bevezetése
- ◆ Reformáció → a finn nyelv szerepe erősödött
MIKAEL AGRICOLA, az írásbeliség megteremtője
- ◆ Finnország viszonylag független
- ◆ **1593: a lutheranizmus államvallás lesz**

II. Gusztáv Adolf

- ◆ feudális abszolútizmus
- ◆ a hivatalos nyelv a svéd
- ◆ 1640, első egyetem: a turkui akadémia
- ◆ hivatalok kihelyezése Finnországba
- ◆ városiasodás, svéd beáramlás
- ◆ terjeszkedés: fél Baltikum,
Lengyelország és Poroszország északi fele
- ◆ keleti-tengeri kereskedelem

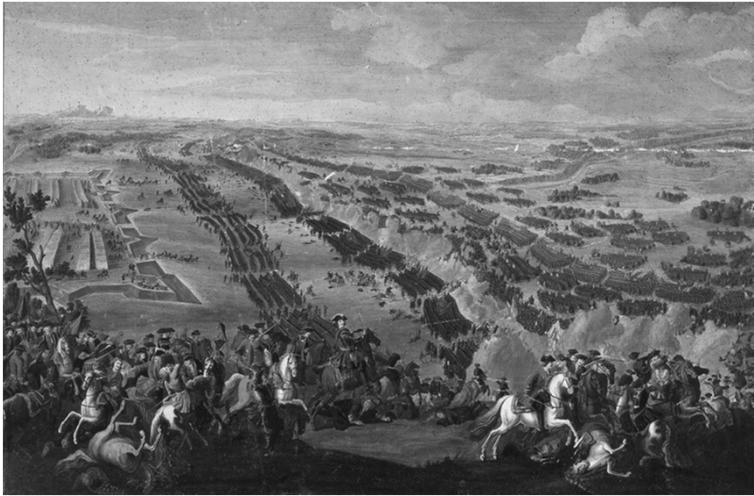

Nagy Északi Háború (1700-1721)

- ◆ Svédország ↔ Oroszország, Lengyelország, Dánia és Szászország
- ◆ XII. Károly és Nagy Péter cár küzdelme
- ◆ Poltavai svéd vereség (1709)
- ◆ Svédország elveszíti Karéliát és Észtországot,
- ◆ és elveszíti nagyhatalmi szerepét is
- ◆ Finnország: nagy veszteségek

Poltava, 1709

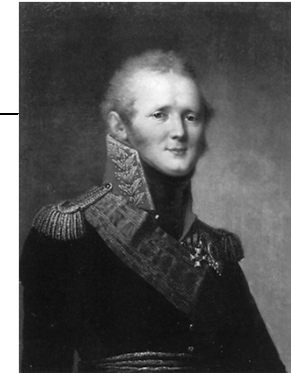

Az orosz uralom (1809-1917)

- ◆ Svédország tovább gyengült
- ◆ 1808: Oroszország hadat üzent
- ◆ 1809: Finnország orosz kézre kerül
- ◆ finn autonómia – más társadalmi, gazdasági berendezkedés, természeti adottságok, szokások, nyelv, hit
- ◆ alkotmányos nagyhercegség

Az orosz uralom (1809-1917)

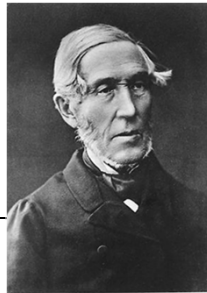
- ◆ új főváros: Helsinki, 1812 (közelebb Pétervárhoz)
- ◆ *Turkui romantika*: első nemzeti ébredés
- ◆ fennománok: a nyelv fontos!
- ◆ 1827 – egyetem Turkuból Helsinkibe (turkui tűzvész) •
- ◆ *Helsinki romantika*
- ◆ 1835: Kalevala, Elias Lönnrot
- ◆ fejlődik a hajózás, a vasúthálózat

I. Sándor cár (1801-1825)

Az orosz uralom (1809-1917)

- ◆ II. Sándor (1855-1881) – szabadabb időszak
- ◆ 1858 – finn nyelvű középiskola
- ◆ 1863 – a finn egyenrangú, hivatalos nyelv
- ◆ finn márka (Johan Vilhelm Snellman)
- ◆ vallásszabadság, finn nyelvű népiskolák
- ◆ ipari fejlődés, faipari üzemek
- ◆ növekvő munkásosztály – céhek, munkásegyletek
- ◆ népesség a 19. század elején: 3 millió
- ◆ városiasodás (de csak 7% város lakó)

Johan Vilhelm Snellman

Az orosz uralom (1809-1917)

- ◆ III. Sándor idején
az új kormányzó: Nyikolaj Ivanovics Bobrikov
- ◆ II. Miklós – eltörli Finnország előjogait (1899)
- ◆ cenzúra
- ◆ 1904: Bobrikov elleni merénylet
- ◆ 1905: általános sztrájk
- ◆ 1907: általános, titkos választójog
(Európában először, a nők is)
- ◆ 1909–1917: II. elnyomás
- ◆ **1917. december 6.: függetlenség**

Az önálló Finnország

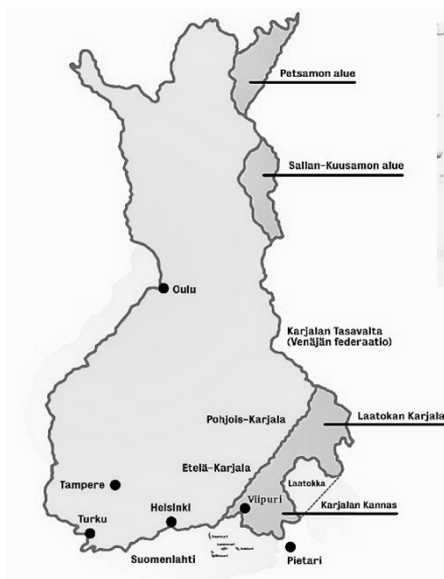
- ◆ polgárháború (fehérek ↔ vörösök)
- ◆ az első köztársasági elnök: Kaarlo Juho Stahlberg
- ◆ konszolidálódás, reformok:
- ◆ 1921 - általános tankötelezettség
- ◆ kommunista párt betiltása, szélsőjobb
- ◆ világgazdasági válság, munkanélküliség, bizonytalanság

A II. világháború

- ◆ 1939-40: Téli háború
- ◆ elveszítik Karjalát
- ◆ folytatólagos háború, 1941-44 a Szovjetunió ellen, német oldalon
- ◆ Lappföldi hadjárat 1944-45
- ◆ Finnország a vesztes oldalon
- ◆ gazdaságot újjáépítése
- ◆ karjalai menekültek letelepítése
- ◆ háborús jóvátétel a Szovjetuniónak

C. G. E. Mannerheim

Az 1944-es moszkvai egyezmény értelmében elveszített területek

Az önálló Finnország

1946–1956:

Juho Kusti Paasikivi a köztársasági elnök
semlegességi politika

1948 – Barátsági és együttműködési szerz.

1956–1981:

Urho Kekkonen a köztársasági elnök
semleges demokrácia, jóléti társadalom

Az önálló Finnország

1952: olimpia Helsinkiben

1955: Finnország az ENSZ és az Északi Országok
Tanácsa tagja

1975: Európai Biztonsági és Együttműködési
Értekezlet Helsinkiben

1990–1993: gazdasági válság

1995: Finnország az EU tagja

2000–2012: női köztársasági elnök
(*Tarja Halonen*)

2012 *Sauli Niinistö* az elnök

A helsinki
olimpia plakátja
és az olimpiai
stadion

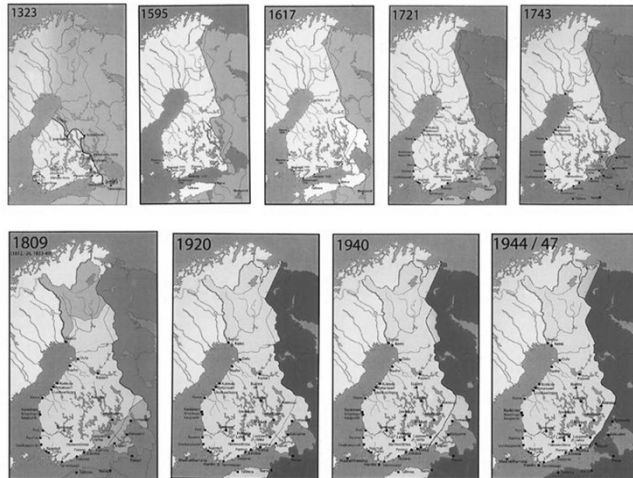
1995:
Csatlakozás
az Európai
Unióhoz

Finnország népessége

Év	Népesség		Év	Népesség
1571	~300 000		1940	3 695 600
1695	~500 000		1950	4 029 800
1721	~391 000		1960	4 446 200
1800	832 700		1970	4 598 300
1850	1 624 300		1980	4 787 800
1900	2 655 900		1990	4 998 500
1910	2 934 400		1999	5 171 000
1920	3 147 600		2001	5 195 000
1930	3 462 700		2005	5 295 580

Finnország területi változásai 1323–1947

4. TÉMA

FINNORSZÁG NYELVI HELYZETE

Finnország kétnyelvű

- ◆ két hivatalos nyelv: finn és svéd
- ◆ svéd lakosság: 5,5%
- ◆ < történelmi hagyományok:
1809-ig a svéd birodalom része
- ◆ élelmiszerek neve finnül és svédül is fel van tüntetve
- ◆ Dél- és Nyugat-Finnországban a középületek nevei, a közlekedési táblák, utcai feliratok is kétnyelvűek.
- ◆ sok finn a mai napig svéd vezetéknevet visel (1906: névváltoztatási akció)

Finnország kétnyelvű

- ◆ 342 településből 19 svéd nyelvű (ebből 16 Ahvenanmaa/Åland szigetén)
- ◆ 31 kétnyelvű (= ha a kisebb nyelvet legalább 8% vagy 3000 fő beszéli)

Anyanyelvek szerint

	1900	1950	2000	2010	2016
FINN	86,75	91,10	92,50	90,67	88,27
SVÉD	12,89	8,64	5,66	5,43	5,26
OROSZ	0,29	0,12	0,50	0,97	1,37
LAPP	0,06	0,06	0,03	0,03	0,03
EGYÉB	0,01	0,08	1,32	2,90	5,07

Ma anyanyelvként

1. FINN	4 857 800	7. ANGOL	18 800	13. THAI	9 100
2. SVÉD	289 500	8. KURD	12 200	14. SPANYOL	7 500
3. OROSZ	75 500	9. KÍNAI	11 300	15. TÖRÖK	7 400
4. ÉSZT	49 200	10. PERZSA	10 900	16. NÉMET	6 300
5. ARAB	21 800	11. ALBÁN	9 800	17. LENGYEL	5 100
6. SZOMÁLI	19 100	12. VIETNAMEI	9 300	18. FRANCIA	4 100

Ma anyanyelvként

- ◆ magyar: 2900 fő
- ◆ lapp (számi): 1970 fő

A magyar nagykövetség
Helsinkiben

A finn írásbeliség kezdetei

MIKAEL AGRICOLA (1510 k. –1557)

- ◆ hitújító, a finn irodalmi nyelv megteremtője
- ◆ Mikael Olavinpoika
- ◆ Pernaja, 1510 k. (Uusimaa tartomány keleti részén)
- ◆ iskolák: Viipuri, Turku > p̄p̄
(neve: Agricola 'földművelő')
- ◆ 1536: Wittenberg: Luther, Melanchton
- ◆ 1539: elvégezte az egyetemet
- ◆ 1538–43: a turkui egyházi iskola rektora
- ◆ 1554: turkui p̄sp̄ök

MIKAEL
AGRICOLA

Agricola munkássága

A reformáció eszméinek szellemében

- ◆ 1537–43 k.: *Abckiria* [Ábécéskönyv]
az első finn nyelvű ábécéskönyv; az előszó első versszaka a legrégebb fennmaradt finn nyelvű rímes vers
- ◆ 1544: *Rucousciria Bibliasta* [Imádságoskönyv]
bevezető: naptár, földművelési és egészségápolási tanácsok; imádságoskönyv: válogatás a Bibliából és különböző vallási könyvekből
- ◆ 1548: *Se Wsi Testamenti* [Újtestamentum]
a görög szöveg alapján + Luther német és Rotterdami Erasmus latin fordítása

Agricola munkássága

- ◆ 1549: **prédikációk**
- ◆ 1551: *Dauidin psalttari* [Dávid zsoltára]
előszava verses formában megörökített
magyarázatokat tartalmaz a régi finn vallásosságról
- ◆ 1551–52: a próféták könyvének egy része
(az **Ótestamentum**nak mintegy negyedét fordította
le)

Nem előzmények nélküli!

Agricola jelentősége

- ◆ fordításai által megteremtette a finn irodalmi nyelvet
- ◆ szókincse főleg a nyugati nyelvjárásokon alapul,
de más dialektusokat is felhasznált
(ő maga is keleti nyelvterületről való)
- ◆ sok új szót alkotott, ezek nagy része ma is él
- ◆ helyesírása még ingadozó
- ◆ az írott finn nyelv ma is Agricola örökségén alapul.
- ◆ halálának évfordulója (április 9.):
zászlós ünnep

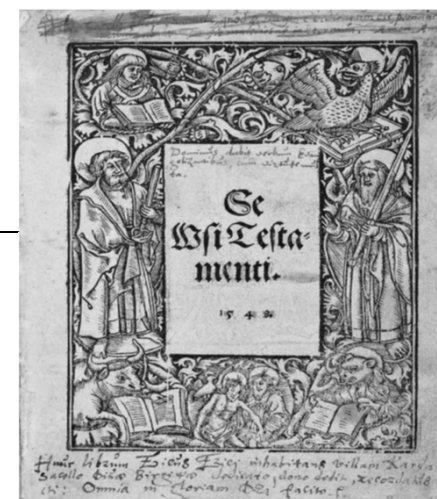

Abckiria, 1543

- Oppe nyt wanha / ia noori /
joilla ombi Sydhen toori.
Jumalan keskyt / ia mielen /
iotca taidhat Somen kielen.
Laki / se Sielun hirmutta /
mutt Cristus sen tas lodhutta.
Lue sijs hyue Lapsi teste /
Alcu oppi ilman este.
Nijte muista Elemes aina /
nin Jesus sinun Armons laina.

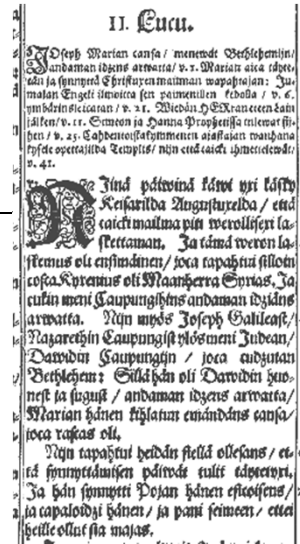

Se Wsi Testamenti, 1548

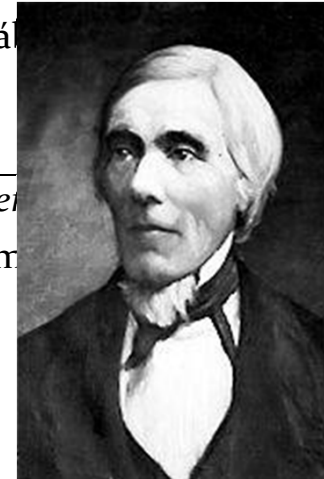
Az első teljes bibliafordítás

Coco Pyhä Raamattu, Suomexi, 1642
(Koko Pyhä Raamattu, suomeksi)

Elias Lönnrot (1802–1884)

- ◆ egyetem Runeberggel és Snellmannal
- ◆ 1828: első gyűjtőút, Karjalá (utána még tíz)
- ◆ 1833–52: Kajaaniban orvos
- ◆ újságíró is (1835, *Mehiläinen*)
- ◆ 1853–62: a helsinki egyetem finn nyelvi professzora
- ◆ a finn nyelv megújítója, új szavak megalkotója

Elias Lönnrot (1802–1884)

- ◆ 1833: *Runokokous Väinämöisestä*
a *Kalevala* első verziója
- ◆ 1835: *Régi Kalevala* (új változat: 1849)
Az eposz eredeti népköltészeti anyagot tartalmaz,
de összességében Lönnrot teremtménye
- ◆ 1840–41: *Kantelatar*, a lírikus dalok gyűjteménye
- ◆ Könyvet írt a finn közmondásokról, a népi találós
kérdésekről és a régi varázskénekekről
- ◆ Nyelvészeti munkásságának fő műve
a kétrészes finn–svéd szótár

A Kalevala

*Mieleni minun tekevi,
aivoni ajattelevi
lähteäni laulamahan,
saa'ani sanelemahan,
sukuvirttä suoltamahan,
lajivirttä laulamahan.
Sanat suussani sulavat,
puhe'et putoelevat,
kielelleni kerkiävät,
hampahilleni hajoovat.*

A Kalevala magyar fordításai

Barna Ferdinánd (1871):

Hajt a lélek, nagy a kedvem,
Gondolatom unszol engem,
Fognom dalhoz, énekléshez,
Kezdenem a regéléshez,
Hadak sorát levezetnem,
Nemzetségdalt énekelnem;
Számban a szók olvadoznak,
A mondatok omladoznak,
Nyelvem hegyén hullámszánk,
Fogaim közt rést keresnek.

Vikár Béla (1909):

Mostan kedvem kerekedik,
Elmém azon töprenkedik,
Hogy ím dalra kéne kelni,
Ideje volna énekelni,
Nemek nótáit dudolni,
Fajok énekeit fujni;
Szavaim szétolvadnak számban,
Beszédim buzognak bátran,
Nyelvemre sietnek sűrűn,
Fogaimra folyton folynak.

A Kalevala magyar fordításai

Nagy Kálmán (1972):

Mind csak azon gondolkodom,
egyre azon elmélkedem:
Kedvem támadt énekelni,
jó szívvel beszédbe fogni,
népünk versét mondogatni,
régiek dalát dalolni.
Szavaim számban olvadoznak,
beszédeim bontakoznak,
nyiladoznak nyelvem hátán,
futamodnak a fogamra.

*Akseli Gallen-Kallela:
Lemminkäinen anyja (1897)*

A Kalevala magyar fordításai

Szente Imre (1987):

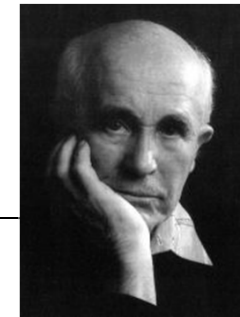
Kerekedik arra kedvem, mind azt forгатom fejemben,
 hogy már dalra kéne kelni, ideje volna énekelni, versbe
 szédni régvalókat, ősi dolgokról dalolni.

Szók a számban olvadoznak, ínyemet igék elöntik,
 nyelvemnek hëgyén nyüzsögnek, fogaim közül
 fakadnak.

A Kalevala magyar fordításai

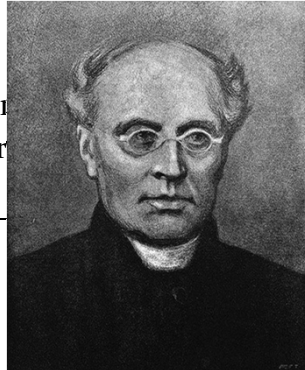
RÁCZ ISTVÁN (1976):

Ihol kedvem kerekedett,
 eszemben gondolat gerjedt:
 én elmennék énekelni,
 szép szavakat sorba szedni,
 mondanám az ősi mondát,
 regélném a régi regét.
 Szájamban szavak sűrögnek,
 beszédek bőven buzognak,
 nyelvem hátán nyargalásznak,
 fogam között fickándoznak.

Johan Ludvig Runeberg (1804–1877)

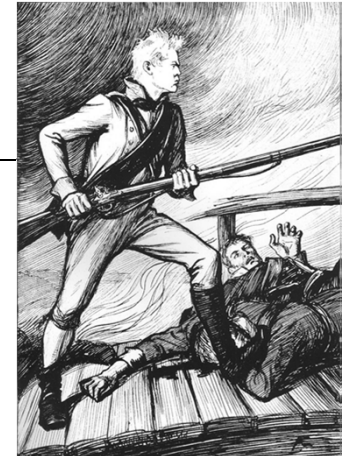
- ◆ Finnország nemzeti költője
- ◆ műveit svédül írta
- ◆ 1822, egyetem, Lönnrot, Snellman
- ◆ Helsinki egyetem, irodalomtanár
- ◆ újságszerkesztő
- ◆ 1837: Porvoo, latin, görög
- ◆ Fő műve: *Fänrik Ståls sagner*
(*Sztól zászlós kalandjai*) – kétrészes
versgyűjtemény (1846, 1860),
amely az 1808–1809-es finn háborúról szól
- ◆ Az első rész nyitó verse a *Vårt land* (*Maamme*),
amely a finnek nemzeti himnusza lett.
- ◆ Egyik inspirálója Vörösmarty *Szózata* volt

Vårt land

Vårt land, vårt land, vårt fosterland,
Ljud högt, o dyra ord!
Ej lyfts en höjd mot himlens rand,
Ej sänks en dal, ej sköljs en strand,
Mer älskad än vår bygd i nord,
Än våra fäders jord.

Fänrik Ståls sagner
(1846, 1860)

A finn himnusz

Oi maamme, Suomi, synnyinmaa,
soi, sana kultainen!
Ei laaksoa, ei kukkulaa,
ei vettä rantaa rakkaampaa,
kuin kotimaa tää pohjoinen,
maa kallis isien!

Földünk, földünk, ó hazánk,
Messze hangzik a drága név!
Nincs hegy, mely az égig érne.
Nincs mély völgy, se hullám mosta part.
Ósi Északunk, hogy szeretünk téged.
Te őseink drága földje.

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Maamme>

Eesti hümn

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm,
kui kaunis oled sa!
Ei leia mina iial teal
see suure, laia ilma peal,
mis mul nii armas oleks ka,
kui sa, mu isamaa!

(Isänmaani, onneni ja riemuni, miten kaunis oletkaan!
En koskaan löydä täältä, tämän suuren, laajan
maailman päältä, mikä minulle niin rakasta olisi,
kuin sinä, isänmaani!)
<https://www.youtube.com/watch?v=qtjDK5ozyaA>

Johan Vilhelm Snellman (1806–1881)

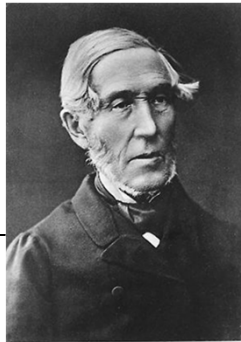
- ◆ Stockholmban született
- ◆ Iskolák: Oulu, Turku
- ◆ Németországban élt, Hegel filozófiája
- ◆ 1856: filozófiaprofesszor Helsinkiben
- ◆ 1863–68 között szenátor

Kezdeményezései:

- ◆ 1865: Finnországnak saját pénz, a márka
- ◆ 1863: törvény „a finn nyelv helyzetének javítására”

Elvei:

- ◆ Finnországnak saját kultúra kell
- ◆ az ország jövőjének alapkérdése a műveltség
- ◆ a finn nyelv és irodalom nélkül a finn kultúra nem ismerheti meg önmagát

Johan Vilhelm Snellman

A finn–svéd viszony a 19. sz.-ban

Runeberg: himnusz svédül?

Lönnrot: a Kalevalát egy svéd írta/szerkesztette

Snellmann: a finn nyelvért egy svéd küzdött?

Ők tényleg svédek voltak? • _____

A finn–svéd viszony ma

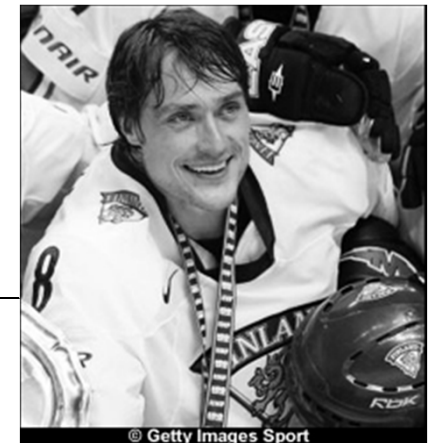

Világbajnoki cím:
1996, Stockholm:

Finnország–Svédország 4:1

2011, Pozsony:

Finnország–Svédország 6:1

<https://www.youtube.com/watch?v=c58Gldid184>, 8.10

5. TÉMA

SZOKÁSOK, ÜNNEPEK

JUHANNUS

- ◆ a nyári napforduló ünnepe
- ◆ eredetileg pogány ünnep volt, a fény és a bő termés ünnepe
- ◆ ebből keresztény ünnep is, Keresztelő Szt. János születésnapja (és névnapja): a fény és a világosság győzelme a sötétség és a halál felett
- ◆ eredetileg a leghosszabb napon, innen a katolikus egyház áttette 24-ére (5. században)

JUHANNUS

- ◆ szauna, máglya, nyírfavirgács, juhannustanssi
- ◆ eredetileg Ukko ünnepe volt
- ◆ korábban nagytakarítás is
- ◆ máglya: elűzi a rossz szellemeket, bőséges termést hoz
- ◆ ~ Közép-Európa: télelűző tüzek

JUHANNUS

- ◆ babonás szokások: gyerekáldás, leendő feleség/férj kiválasztása
- ◆ pl. a fiatal nők háromszor körbejárták a szaunát

JUHANNUS

- ◆ manapság: június 20–26. közötti szombaton ünneplik
- ◆ a mökkibe mennek
- ◆ alkoholfogyasztás: szerencsét hoz és elűzi a rossz szellemeket; minél többet isznak, annál jobb lesz a termés

JUHANNUS

- ◆ Szent Iván napjának előestéje, a június 23-ról 24-re virradó éjszaka:
- ◆ Peru: Napimádók fesztiválja, a “boszorkányok” naptánca (az év leghidegebb hónapjaira összegyűjtik a nap-energiáját) • —————
- ◆ Olimpiai világnap – a NOB megalapítása (1894)
- ◆ Nemzetközi SOS Gyermekfalvak napja
- ◆ Spam-ellenes világnap
- ◆ a bográcsozás világnapja ☺

VAPPU

- ◆ a napéjegyenlőség és a nyári napforduló felezőpontja május 1.
- ◆ kelták: tavaszünnepe, májusfák, máglyák
- ◆ németek: boszorkányok és varázslat ünnepe
- ◆ ezen az éjszakán a boszorkányok repültek, pogány ünnep volt
- ◆ ekkor a legvékonyabb az élő és holtak világa közötti határ
- ◆ termékenységi ünnep is
- ◆ ez a Walpurgis-éj

VAPPU

- ◆ Szent Walpurga, angol misszionárius apáca, Bajorországban élt
- ◆ 870. május elsején avatták szentté
- ◆ eleinte vallásos ünnep > Walpurgis éjszakája / Boszorkányszombat
- ◆ a négy égtáj felől ördögök és boszorkányok érkeznek éves találkozójukra
- ◆ a Harz hegység legmagasabb csúcsán, a Blocksbergen (1142 m)
- ◆ a boszorkányok télűző rítustánca

VAPPU

Finnországban:

- ◆ régi tavaszünnep
- ◆ máglyák: a gonosz elűzése; a marhákat is áthajtották a tűzön, betegségek elkerülése, termékenység
- ◆ tánc

VAPPU

19. század végén: városi ünnep

- ◆ helsinki iskolai szokás: sapkacsere (végzős gimnazista levették vastag, fekete téli sapkáikat)
- ◆ eredetileg ünnepélyes alkalom volt

- ◆ a városi nemesi réteg európai minták alapján tavaszünnepet tartott
- ◆ éttermek kerthelyiséseinél szabadtéri koncertek

VAPPU

- ◆ ez a munka (munkások) ünnepe is
- ◆ egyetemisták vs. munkások >> tavaszünnepe
- ◆ 1979 óta zászlós nap, "suomalaisen työn päivä"

VAPPU

- ◆ esznek-isznak, hogy legyen erejük a nyárra
- ◆ a legfontosabb ital a sima (méhsör)
- ◆ étkek:
 - tippaleipä (csorgatott fánk)
 - munkki (fánk)
 - nakki (virslis)
 - perunasalaatti (krumplisaláta)

– alkohol: 1) juhannus, 2) vappu

VAPPU

- ◆ érettségizettek fehér sapkája
- ◆ karneváli hangulat

VAPPU

◆ Helsinki:

ápr. 30.: Havis Amanda megsapkázása

május 1.: Kaivopuistóban piknik

VAPPU

SZAUNA

SZAUNA

Füstös, fatüzelésű és elektromos

SZAUNA

„Ha a finn ember valahol megtelepedni szándékozik,
előbb szaunát, aztán lakóházat épít magának.”

SZAUNA

- ◆ A szauna a születéstől a halálig végigkísérte és kíséri a finn ember életét.
- ◆ A szaunában soha sem szabad hangoskodni vagy káromkodni, hiszen a szauna szent hely.

SZAUNA

- ◆ A szaunában mindenki egyenlővé válik.
- ◆ Ezt jelzi a meztelenség is.

SZAUNA

Kultikus, gyógyító szerep: „ha valakit a szauna,
a fakátrány és a pálinka nem gyógyít meg, az már halál
fia.”

Avanto - Hole in the Ice

Photo: Finnish Sauna Society

6. TÉMA

FINN ÉTELEK, ITALOK

Finn ételek, italok

„...táplálékuk és ételeik elkészítési módja a lehető legrosszabb. Napi táplálékuk a sós nyers hal és az édes vagy savanyú tej, a húst is mind lesózzák vagy megfüstölik, egyedül a burgonya és a zabkása az, amit melegen esznek. De ünnepeiken jobb ételeket is kap az ember, kávét pedig mindig.” (Reguly Antal, 1839)

Finn ételek, italok

Ami kitűnő:

- ◆ halak minden mennyiségben és minden formában
- ◆ rozskenyérfélék
- ◆ sütemények
- ◆ rénszarvashús, vadhúsok • _____
- ◆ kevesebb zsíros étel, több zöldség

Ami kevésbé jó:

- ◆ kevés fűszer
- ◆ nincs só, nincs zsír
- ◆ leveskultúra hiányzik
- ◆ Meg persze az árak... ☹

A LEGGYAKORIBB FINN ÉTELEK

Lihapulla (húsgombóc)

Jauhelihakastike (darált hús, barna mártásban)

Makaroonilaatikko (rakott tészta)

Lihakeitto (húsleves)

Pizza

Makkarakeitto (kb. virslileves)

Ruokasalaatti (saláta)

Makkara (kolbász)

Keitetyt/ paistetut nakit (főtt/ sült virsli)

EGÉSZSÉGVÉDELEM

- ◆ 1970-es évek: elhízás, magas vérnyomás, szív- és érrendszeri betegségek
- ◆ központi egészségnevelő program
- ◆ ingyenes étkeztetés (általános és középiskola)
- ◆ sport

SÓZOTT, NYERS HAL (*GRAAVILOHI*)

- ◆ halat hetente legalább kétszer
- ◆ horgászat, lékhorgászat
- ◆ házi füstölés

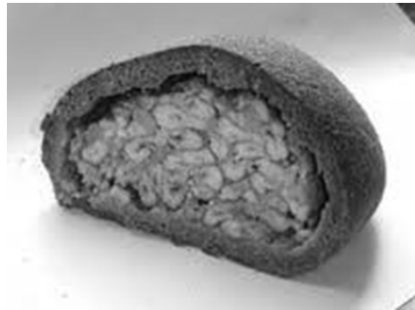

RAKOTT MÁJ (MAKSALAATIKKO)

- ◆ az 1800-as évek elegele
- ◆ ledarált máj, főtt rizs
- ◆ édes: szirup (melasz), mazsola
- ◆ félkészén kapható a boltokban

KALAKUKKO

Muikku! ☺

MÄMMI

- ◆ húsvéti finn édesség
- ◆ rozsmaláta, rozsliszt – áztatás, majd sütés
- ◆ Délnyugat-Finnországból származik
- ◆ a középkortól ismert
- ◆ régen böjti étel
- ◆ 1900-as években terjedt el
- ◆ nem kell főzni, hidegen is ehető
- ◆ sötétbarna...

MÄMMI

KARJALAI PIROG (KARJALANPIIRAKKA)

- ◆ régi karjalai (kelet-finn) étel
- ◆ ma már finn nemzeti étel
- ◆ rozs- és búzaliszt
- ◆ töltelék: krumplipüré, főtt rizs
- ◆ tojásos vajjal kenik meg

KÁSA (PUURO)

- ◆ tejsben főtt
- ◆ többféle gabonából készült (zab-, búzapehely, árpa)
- ◆ kedvelt reggeli
- ◆ egészséges
- ◆ ízesítés: bogyók, gyümölcsök

KARÁCSONYI MÉZESKALÁCS (*PIPARKAKKU*)

SÜTEMÉNYEK: *PULLA ÉS KORVAPUUSTI*

KÁVÉ...

- ◆ évente 11,2 kg = 168 liter kávé fejenként
- ◆ a lakosság 90 %-a kávézik
- ◆ naponta 4-5
- ◆ bő lére eresztett, gyenge, tejjel hígított
- ◆ az 1600-as években ért Észak-Európába,
- ◆ 1700-as évek eleje: XII. Károly, török kávéfőző-mester
- ◆ eleinte luxussital
- ◆ 1776 – törvény: kávé betiltása (eladósodás ellen)
- ◆ 1800-as évek: újra engedélyezik
- ◆ 1970-es években Finnország az első olyan ország, ahol minden dolgozónak jár kávészünet

5.	Big Boy Breakfast	190B
	2 toast, butter, jam, bacon, egg, sausage, fried potato with ham & onion, coffee or tea and orange juice.	
6.	Swedish Breakfast	150B
	2 home baked slices of bread with caviar, coffee or tea and milk or beer Chang.	
7.	Finland Breakfast, Blörö	100B
	Hot coffee with vodka + 1 cigarette.	
8.	Scandinavian Breakfast	150B
	2 home baked slices of bread with ham and cheese, coffee or tea and orange juice.	
9.	Thai Breakfast	80B
	Rice soup, thai style.	
10.	Corn Flakes & Milk	80B

FINLANDIA VODKA

KOSKENKORVA VODKA

FŰSZERES KARÁCSONYI ITAL (GLÖGI)

- ◆ fűszeres karácsonyi ital
- ◆ Svédországból származik
- ◆ fahéj, szegfűszeg, gyömbér
+ rosszabb minőségű bor
- ◆ mazsolával, mandulával, mézeskaláccsal

MÉHSÖR VAPPUKOR (*VAPPUSIMA*)

- ◆ Kalevala
- ◆ vikingek: erő, halhatatlanság
- ◆ északi istenek: bölcsesség itala
- ◆ május 1.
- ◆ víz, cukor, citrom, élesztő, mazsola

7. TÉMA

A GUMICSIZMÁTÓL A NOKIÁIG

aprod...

Kalevala koru

Iittala

Marimekko

8. TÉMA

A FINN IRODALOM DIÓHÉJBAN

Aleksis Kivi (1834–1872)

- ◆ a finn nyelvű prózairodalom megteremtője
- ◆ 1864–1871: 12 színdarab, verseket, regény
- ◆ *Kullervo* (kalevalai témakör), 1864
- ◆ *Nummisuutarit* [A pusztai vargáék], 1864
- ◆ *Kihlaus* [Eljegyzés], 1866
- ◆ *Lea* (1869) = a finn nyelvű színház megszületése

Aleksis Kivi (1834–1872)

Seitsemän veljestä [A hét testvér], 1870

- ◆ az első finn regény
- ◆ a korabeli kritika rosszállása:
- ◆ a népet nem az akkori ideálok szerint ábrázolta
- ◆ népnyelven alapuló nyelvhasználatát túl durvának találták
- ◆ kitűnő emberábrázolás
- ◆ a társadalom elleni lázadás és a természetbe való visszatérés

Linnankoski, Johannes (1869–1913)

- ◆ író, a nemzeti újromantika képviselője
- ◆ *Laulu tulipunaisesta kukasta* [Dal a tűzpiros virágról]
- ◆ az első finn “bestseller”, 1905
- ◆ egy Don Juan-i életet élő faúszató fiúról szól
- ◆ Olavi és Kyllikki

Leino, Eino (1878–1926)

költő, az újromantika legjelentősebb alakja

- ◆ a karelianizmus képviselője
- ◆ szimbolizmus
- ◆ *Maaliskuun lauluja* [Márciusi dalok] (1896)
- ◆ ~~*Hiihtäjän virsiä* [A síelő dalai] (1900)~~
- ◆ *Helkavirsiä* [Tavaszi dalok] (1903)
- ◆ *Talviyö* [Téli éjszaka] (1905)
- ◆ *Halla* [Fagy] (1908)
- ◆ *Helkavirsiä 2.* (1916)

Leino, Eino (1878–1926)

Nocturne

Ruislinnun laulu korvissani,
tähkpäiden päällä täysi kuu;
kesä-yön on onni omanani,
kaskisavuun laaksot verhouu.

En ma iloitse, en sure, huokaa;
mutta metsän tummuus mulle tuokaa,
puunto pilven, johon päivä hukkuu,
siinto vaaran tuulisen, mi nukkuu,
tuoksut vanamon ja varjot veen;
niistä sydämeni laulun teen.

Fülemüle csattog az ág-hegyén,
kalászok fölött ég a telihold.

A nyári éj boldogsága enyém –
irtásföld füstje lengő, szürke folt.

Nincs bennem öröm, bánat, se kétség;
hózzátok el zöld erdők sötétjét,
felhők pirját, búcsúzó nap fényét,
széljárta hegyek szunnyadó kékjét,
vizek árnyait, zsálya illatát:
ezekből szövöm szívem dalát.

Képes Géza fordítása

Sillanpää, Frans Eemil (1888–1964)

- ◆ Nobel-díjas író (1939)
- ◆ vidéki környezet és a természet ábrázolója
- ◆ *Elämä ja aurinko* [*Napsugaras élet*], 1916
- ◆ *Hurskas kurjuus* [*Jámbor szegénység*], 1919
- ◆ *Nuorena nukkunut* [*Silja*], 1931
- ◆ *Miehen tie* [*Egy férfi útja*], 1932
- ◆ *Ihmiset suviyössä* [*Emberek a nyári éjszakában*], 1934
- ◆ *Elokuu* [*Augusztus*], 1941
- ◆ *Ihmisen ihanaisuus ja kurjuus* [*Az emberi élet szépsége és nyomorúsága*], 1945

Väinö Linna (1920–1992)

a háború utáni finn prózairodalom vezéralakja

- ◆ *Tuntematon sotilas* [*Az ismeretlen katona*], 1954
- ◆ az első regény, amely az ún. folytatólagos háborút (*jatkosota*, 1941–44) kritikusan ábrázolja

Väinö Linna (1920–1992)

- ◆ *Täällä Pohjantähden alla* [A Sarkcsillag alatt] (1959–62)
- ◆ trilógia egy zsellércsalád életéről, 1880–1950
- ◆ az újkori finn történelem bemutatása

Waltari, Mika (1908–1979)

- ◆ több mint száz mű
- ◆ *Suuri illusio* [Nagy illúzió] (1928)
- ◆ *Mikael Karvajalka* [Szöröslábú M.] (1948)
- ◆ *Mikael Hakim* (1949),
- ◆ *Johannes Angelos* (1952),
- ◆ *Turms, kuolematon* [Turms, a halhatatlan] (1955)
- ◆ *Valtakunnan salaisuus* [Az ország titka] (1959)
- ◆ *Ihmiskunnan viholliset* [Az emberiség ellenségei] (1964)
- ◆ detektívregények, Palmu felügyelő

Waltari, Mika (1908–1979)

Sinuhe, egyiptiläinen [Szinuhe, az egyiptomi], 1945

Jansson, Tove (1914–2001)

- ◆ író, a **Muumi-történetek** megalkotója
- ◆ mesesorozat, több mint harminc nyelvre le van fordítva
- ◆ finnországi svéd
- ◆ az első Muumi-könyv 1945-ben jelent meg, az utolsó 1970-ben

Oksanen, Sofi (1977–)

- ◆ **kortárs író**
- ◆ apai ágon finn, anyja révén észt
- ◆ *Stalinin lehmät* [Sztálin tehenei], 2003
Finnországba menekült észtek beilleszkedési gondjai
- ◆ *Puhdistus* [Tisztogatás], 2007
Észtország közelmúltjában játszódik, nők elleni erőszak, a keleti blokk feldolgozatlan múltja
- ◆ *Kun kyyhkysen katosivat* [Mikor eltűntek a galambok], 2012
Észtország II. vh. alatti és utáni megszállása

Valkeapää, Nils-Aslak (1943–2001)

- ◆ lapp származású költő, joika-énekes
- ◆ *Gida ijat, čuov'gadat* (Tavaszi éjek fényesek), 1974
- ◆ *Lávlo vizar, biellocizaš*
[Dalolj, csicseregj,
kék-csalogány] 1976
- ◆ *Ádjaga silbasuonat*
[A forrás ezüst erei], 1981
- ◆ *Beivi, áhčážan*
[Nap, Édesapám] (1989)

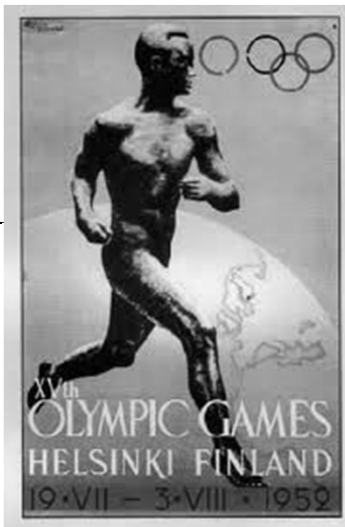
9. TÉMA

A FINN SPORT

Tömegsport

- A tömegsport valóban tömegsport
- Iskolai testnevelés
- Munkahelyi mozgás
- Jégkorong, tollaslabda, salibandy, sähly
- Úszás
- Uszodák, sportpályák

Az élsport: nyári sportok

Finnek a nyári olimpiákon

1908	London	1	1	3
1912	Stockholm	9	8	9
1920	Antwerpen	15	10	9
1924	Párizs	14	13	10
1928	Amszterdam	8	9	
1932	Los Angeles	5	8	12
1936	Berlin	7	6	6
1948	London	8	7	5
1952	Helsinki	6	3	13
1956	Melbourne	3	1	11
1960	Róma	1	1	3
1964	Tokió	3	-	2

Finnek a nyári olimpiákon

1968	Mexikóváros	1	2	1
1972	München	3	1	4
1976	Montreal	4	2	-
1980	Moszkva	3	1	4
1984	Los Angeles	4	2	6
1988	Szöul	1	1	2
1992	Barcelona	1	2	2
1996	Atlanta	1	2	1
2000	Sydney	2	1	1
2004	Athén	-	2	-
2008	Peking	1	1	2
2012	London	-	1	2
2016	Rio de Janeiro-	-	1	

A legeredményesebbek

Nurmi, Paavo (1920-28)	atlétika	9	3	-
Ritola, Ville (1924-28)	atlétika	5	3	
Kolehmainen, Hannes (1912-20)	atlétika	4	1	-
Virén, Lasse (1972-76)	atlétika	4	-	-
Huhtanen, Veikko (1948)	torna	3	1	1
Aaltonen, Paavo (1948-52)	torna	3	-	2
Karppinen, Pertti (1976-84)	evezés	-	-	
Savolainen, Heikki (1928-52)	torna	2	1	6
Volmari, Iso-Hollo (1932-36)	atlétika	2	1	1

Paavo Nurmi

Paavo Nurmi

Antwerpen, 1920

- aranyérem – 10 000 m hosszútávfutás
- aranyérem – 8 000 m terepfutás (egyéni)
- aranyérem – 8 000 m terepfutás (csapat)
- ezüstérem – 5 000 m hosszútávfutás

Párizs, 1924

- aranyérem – 1 500 m
- aranyérem – 5 000 m hosszútávfutás
- aranyérem – 5 000 m terepfutás (egyéni)
- aranyérem – 5 000 m terepfutás (csapat)
- aranyérem – 3 000 m (csapat)

Amszterdam, 1928

- aranyérem – 10 000 m hosszútávfutás
- ezüstérem – 5 000 m hosszútávfutás
- ezüstérem – 3 000 m gátfutás

Paavo Nurmi

Lasse Virén

München, 1972

- aranyérem – 5 000 m
- aranyérem – 10 000 m

Montreal, 1976

- aranyérem – 5 000 m •
- aranyérem – 10 000 m

Lasse Virén

Finnek a téli olimpiákon

1924	Chamonix	4	4	3
1928	Sankt Moritz	2	1	1
1932	Lake Placid	1	1	1
1936	Garmisch-Partenk.	1	2	3
1948	Sankt Moritz	1	3	2
1952	Oslo	3	4	2
1956	Cortina d'Ampezzo	3	3	1
1960	Squaw Walley	2	3	3
1964	Innsbruck	3	4	3
1968	Grenoble	1	2	2
1972	Sapporo	-	4	1

Finnek a téli olimpiákon

1976	Innsbruck	2	4	1
1980	Lake Placid	1	5	3
1984	Szarajevó	4	3	6
1988	Calgary	4	1	2
1992	Albertville	3	1	3
1994	Lillehammer	–	1	5
1998	Nagano	2	4	6
2002	Salt Lake City	4	2	1
2006	Torino	–	6	3
2010	Vancouver	–	1	4
2014	Szocsi	1	3	1
2018	Phjongcsang	1	1	4

A legeredményesebbek

Thunberg, Clas (1924–28)	korcsolyázás	5	1	1
Nykänen, Matti (1984–88)	síugrás	4	1	–
Hakulinen, Veikko (1952–60)	sífutás	3	3	1
Mäntyranta, Eero (1960–68)	sífutás	3	2	2
Kirvesniemi, M-L. (1984–94)	sífutás	3	–	4
Hasu, Heikki (1948–52)	északi összetett	2	1	–
Nieminen, Toni (1992)	síugrás	2	–	1
Nikkola, Ari-Pekka (1988–92)	síugrás	2	–	–

Matti Nykänen (1963–2019)

Szarajevó, 1984:

- aranyérem – 90 m
- ezüstérem – 70 m

Calgary, 1988:

- aranyérem – 70 m
- aranyérem – 90 m
- aranyérem – csapat

Világ bajnokságokon:

- 5 aranyérem
- 1 ezüstérem
- 3 bronzérem

A repülő finn...

Egy bálvány tündöklése és...

... és a szomorú vég († 2019)

A legendás sífutók

Juha Mieto
1980, 15 km, 0,01 sec

Harri Kirvesniemi

Olimpiákon:
1980–88: 6 bronzérem

Világ bajnokságokon:
1 arany
3 ezüst
4 bronz

Marja-Liisa Kirvesniemi

Olimpiákon:

1984–94: 3 aranyérem (Szarajevó)

4 bronzérem

Világ bajnokságokon:

3 arany

5 ezüst

Mika Myllylä (1969–2011)

Olimpiákon:

1994–98:

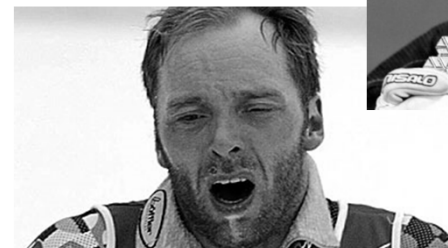
1 aranyérem, 1 ezüstérem, 4 bronzérem

Világ bajnokságokon:

4 arany

3 ezüst

2 bronz

És persze a jégkorong

Világbajnoki cím:

1996, Stockholm:

Finnország–Svédország 4:1

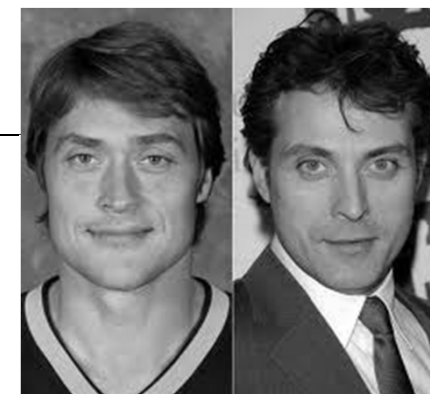
2011, Pozsony:

Finnország–Svédország 6:1

Teemu Selänne (1970–)

Jokerit; Winnipeg Jets,
San José Sharks,
Colorado Avalanche,
Anaheim Ducks

Saku Koivu (1974-)

Anaheim Ducks,
Montreal Canadiens

Jari Kurri (1960-)

Jokerit; Edmonton Oilers,
Milano Devils, Los Angeles
Kings, New York Rangers,
Anaheim Ducks, Colorado
Avalanche

Autóversenyzés

Rally-világbajnokok

Juha Kankkunen (1986, 1987, 1991, 1993)

Tommi Mäkinen (1996, 1997, 1998)

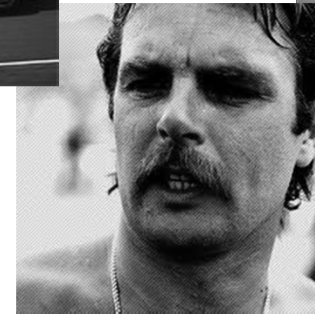
Ari Vatanen (1981)

Hannu Mikkola (1983)

Timo Salonen (1985)

Forma-1

Keke Rosberg, 1982 (Williams)

Mika Häkkinen

1998, 1999 (McLaren)

Kimi Räikkönen

2007 (Ferrari)

És végül a foci...

Jari Litmanen (Ajax)

10. TÉMA

LAPPFÖLD

A lappok

- ◆ Hány lapp nyelv van?
Egy vagy kilenc?
- ◆ Hányan vannak a lappok?
40.000? 80.000? ————— •
- ◆ Ki a lapp?
- ◆ Hol élnek a lappok?

Jégszálloda

- ◆ első a világon (1990)
- ◆ 6000 m²
- ◆ decembertől áprilisig (-5 °C alatt)
- ◆ nincs két egyforma szoba
- ◆ minden jégből van

Lappi - Lapland

A leghíresebb (fél-)lapp

Renée Zellweger

Anyja: Kjellfried Irene
(szül. Andreassen),
lapp származású norvég

Egy kis lapp nyelvlecke 1.

Bures!/Buorre beaivi! Jó napot kívánok!

Buorre iđit! Jó reggelt!

Buorre eahket! Jó estét!

Buorre idja! Jó éjszakát!

Dearvva! ~~Szia!~~

Báze dearvan/Oaidnaleabmai!

Viszlát.

Egy kis lapp nyelvlecke 2.

Mo manná? / Mii Gullo? Mi újság?

Mii du namma lea? Hogy hívnak?

Giitu. Köszönöm.

Juo/Joo. Igen.

Ii.

Nem.

Ándagassii! Bocsánat!

Állatvilág

- ◆ sarki róka
- ◆ sarki nyúl
- ◆ északi madarak és halak

◆ amiből a legtöbb van: szúnyog! ☹

◆ a legjellegzetesebb: a rénszarvas. ☺

A rénszarvasok...

A Mikulás

